

w obronie liberalnej przeciw konstytucji. A przecież rzecznik prawa natury Pufendorf wcale takiego prawa jednostce nie był skłonny przyznać. Jak widać, pozycje filozoficzne niekoniecznie muszą prowadzić do postaw politycznych, które były zgodne z logiką teorii. Lub inaczej - nawet dla filozofów prawa natury nie zawsze istniało prawo „czystego rozumu”, bez odwołania się do doświadczenia historycznego. Kwestionowanie utartych schematów, pokazywanie komplikacji i zawiłości w rozumieniu prawa przez obydwie szkoły stanowi o wartości książki Alfreda Dufoura.

MARIA ZMIERCZAK (Poznań)

Informationes. Biuletyn Papieskiego Instytutu Studiów Kościelnych, 5, Rzym - Warszawa 1991, ss. 211

Wzrost zainteresowania dokumentacją zachowaną w zbiorach watykańskich od dawna znajdował wyraz w licznych inicjatywach badawczych, podejmowanych przez polskie ośrodki naukowe i poszczególnych badaczy. Jego dopełnieniem stało się sympozjum na temat „Stanu i perspektyw poszukiwań i edycji poloników archiwalnych ze zbiorów Stolicy Apostolskiej”. Sympozjum zostało zorganizowane w Warszawie dnia 19 października 1989 r. przez Papieski Instytut Studiów Kościelnych w Rzymie przy współpracy Mikrofilmowego Punktu Konsultacyjnego tegoż Instytutu oraz Sekcji „Bobolanum” Papieskiego Wydziału Teologicznego w Warszawie. W pierwszej grupie referatów zostały przedstawione inicjatywy podejmowane lub planowane w różnych ośrodkach naukowych w kraju i w Rzymie. Drugą grupę tematyczną stanowią referaty i komunikaty podsumowujące kwerendy poszczególnych historyków, prowadzone na wybrane tematy w jednym lub kilku zbiorach watykańskich, a także ukazujące kierunki i perspektywy dalszych poszukiwań. Szczególnie interesująco prezentują się rezultaty kwerend prowadzonych przez Katolicki Uniwersytet Lubelski. Zawierają one m.in. zmkrofilmowane akta Nuncjatury Polskiej z drugiej połowy XVII i początków XVIII wieku, konkretniej - z lat 1652-1721. Pozostają one praktycznie poza obiegiem naukowym. Również inne źródła są w dużej mierze nieznane lub mało znane badaczom. I tak badania Wiesława Müllera wykazały np., że blisko połowa stopni naukowych uzyskanych w latach 1586 - 1795 przez członków Episkopatu polskiego (w przypadku biskupów ordynariuszy ponad 50%) była pochodzenia rzymskiego. Główną rolę odgrywała przy tym Sapienza i zdobyte na niej doktoraty obojga praw. Wykaz doktorów-Polaków w zakresie obojga praw przekracza dla okresu 1554 - 1786 liczbę 350 osób.

Drukowane w recenzowanym tomie *Informationes* teksty uzmysławiają nam dobitnie, jak poważną wartość źródłową posiadają materiały proveniencji watykańskiej dla historii prawa. Dotąd w nikłym stopniu wykorzystywane, mogą one stać się inspiracją do podejmowania nowych tematów badawczych.

HENRYK OLSZEWSKI (Poznań)

Władysław Bojarski, Wojciech Dajczak, Andrzej Sokół, Przewodnik do ćwiczeń z prawa rzymskiego pod redakcją Władysława Bojarskiego. Uniwersytet Mikołaja Kopernika, Skrypty i teksty pomocnicze, Toruń 1990, ss. 216.

Spośród wielu ukazujących się skryptów uczelnianych chciałabym zwrócić uwagę na wydany w Toruniu *Przewodnik do ćwiczeń z prawa rzymskiego* pod redakcją Władysława Bojarskiego. Jest to